

6. Гришина Е. А. Тенденции развития кредитных услуг, предоставляемых коммерческими банками / Е.А. Гришина // Финансы и кредит. – 2016. – №28. – С. 18-27.
7. Бублик Є. О. Небанківський сектор кредитного ринку України: вектори піднесення / Є.О. Бублик // Український соціум. – 2017. – №1 (60). – С. 97-107.
8. Левченко В. П. Розвиток ринку небанківських фінансових послуг України: монографія / В.П. Левченко. – К.: ЦУЛ, 2013. – 368 с.
9. Осадчий Є. С. Особливості діяльності фінансово-кредитних установ в Україні / Є.С. Осадчий // Економіка і суспільство. – 2016. - №5. – С. 375-382.
10. Бачо Р. Й. Поняття ринків небанківських фінансових послуг та фасетна класифікація факторів, що впливають на їх розвиток / Р.Й. Бачо // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Випуск 2 (48) – 2016. – С. 255-264.
11. Волосович С. Економічна природа кредитних послуг / С. Волосович, В. Кривошеєва // Вісник КНТУ. – 2015. – №2. – С. 74-84.
12. Еш С.М. Ринок фінансових послуг [текст] підручник / С.М. Еш – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 400 с.
13. Сич Є. М. Ринок фінансових послуг [текст] навчальний посібник / Є.М. Сич, В.П. Ільчук, Н.І. Гавриленко – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 428 с.
14. Кудрявцева Ю.В. Развитие рынка кредитных услуг населению в России : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 – «Финансы, денежное обращение и кредит» / Ю. В. Кудрявцева. – Москва, 2011. – 26 с. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.disserscat.com/content/razvitie-rynka-kreditnykh-uslug-naseleniyu-v-rossii#ixzz5OLafncvB>.
15. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Інформація про стан і розвиток кредитних установ України. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua>.
16. Офіційний сайт Національного банку України. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>.

Рецензент д.е.н., професор Вахович І.М.

УДК 336.6

Олександренко І.В., к.е.н., доцент

Прытула Н.В., студентка спеціальності „Фінанси, банківська справа та страхування”

Луцький національний технічний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

У статті подано визначення, сутнісні характеристики та джерела формування і напрями розподілу грошових потоків підприємства. Обґрунтовано потребу в оптимізації грошових потоків підприємства та відображено її основні цілі і завдання. Подано основні етапи здійснення оптимізації грошових потоків підприємства. Відображено заходи, методи та напрями проведення оптимізації грошових потоків підприємства.

Ключові слова: грошові надходження, грошові видатки, інвестиційна діяльність, операційна діяльність, оптимізація грошових потоків, фінансова діяльність.

Oleksandrenko I., Prytula N.

OPTIMIZING THE MONEY FLOWS OF THE ENTERPRISE

The article provides definitions, essential characteristics and sources of formation and directions of distribution of cash flows of the enterprise. The necessity for optimization of cash flows of the enterprise is substantiated and its main goals and objectives are reflected. The main stages of optimization of cash flows of the enterprise are presented. The measures, methods and directions of optimization of cash flows of the enterprise are shown.

Key words: cash receipts, monetary expenditures, investment activity, operational activity, optimization of cash flows, financial activity.

Oleksandrenko I.V., Prytula N.V.

ОПТИМИЗАЦИИ ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье даны определения, существенные характеристики и источники формирования и направления распределения денежных потоков предприятия. Обоснованно потребность в оптимизации денежных потоков предприятия и отражено ее основные цели и задачи. Представлены основные этапы

осуществления оптимизации денежных потоков предприятия. Отражено мероприятия, методы и направления проведения оптимизации денежных потоков предприятия.

Ключевые слова: денежные поступления, денежные расходы, инвестиционная деятельность, операционная деятельность, оптимизация денежных потоков, финансовая деятельность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Низький рівень ліквідності і платоспроможності вітчизняних підприємств підвищує увагу до пошуку шляхів збільшення надходжень та зменшення витрачань грошових коштів в результаті здійснення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Основною проблемою в галузі надходження та витрачання грошових коштів є перевищення вихідних грошових потоків над вхідними грошовими потоками, що призводить до отримання від'ємного обсягу чистого грошового потоку підприємства. Наявність негативного чистого грошового потоку зменшує ефективність формування і використання грошових потоків та призводить до нестачі абсолютно ліквідних активів для забезпечення платоспроможності підприємства. Максимізація вхідних грошових потоків та мінімізація вихідних грошових потоків, а також забезпечення позитивного чистого грошового потоку є ключовими завданнями оптимізації грошових потоків суб'єктів господарювання. Таким чином, основна роль оптимізації грошових потоків проявляється у збалансуванні грошових потоків, підвищенні ліквідності та ділової активності суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх наукових досліджень. В цілому, теоретичні аспекти визначення та оптимізації грошових потоків підприємств вивчали у своїх працях такі науковці: В.С. Андрієць [3], І.А. Бланк [5], М.І. Бондар [6], І.М. Боярко [8], Ю.Ю. Горбова [10], Т.М. Завора [12], Л.О. Лігоненко [15], Т.В. Литвинчук [16], В.В. Нагайчук [17], А.М. Поддєрьогін [18], С.М. Семенова [19], О.Д. Щербань [21]. Однак, враховуючи сучасний стан розвитку підприємств, а також їх різну галузеву приналежність, підвищується увага до подальших досліджень в напрямку визначення альтернативних шляхів оптимізації грошових потоків.

Цілі статті. Метою написання статті є визначення сутності грошових потоків підприємства та обґрунтування потреби і напрямів їх оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Оптимізація грошових протоків є важливим напрямом управління підприємством в цілому. Зокрема, особлива увага до оптимізації грошових потоків, обумовлюється необхідністю: ефективного контролю за використанням оборотних активів; планування обсягу капітальних вкладень; визначення потреби у фінансових ресурсах; управління витратами та їх розподілом, збалансованості знаходження та витрачання грошових коштів. Питання, що пов'язані із оптимізацією грошових потоків є досить вагомими у ході формування вартості цінних паперів та бізнесу загалом. У процесі розробки напрямів оптимізації грошових потоків, варто чітко розмежовувати вхідні та вихідні грошові потоки, які формують чистий грошовий потік за певний звітний період. Також варто увагу зосереджувати на вивченні грошових потоків в межах різних видів діяльності.

В цілому, для розробки теоретичних засад оптимізації грошових потоків підприємства, варто дослідити підходи до визначення поняття „грошовий потік”. Це обумовлено тим, що лише після з'ясування сутності поняття „грошовий потік”, можна вивчати їх види, структуру та пропонувати альтернативні напрями оптимізації.

Загалом, широке застосування терміну „грошовий потік” відбулось з початком ринкових змін в економіці країни. Це пов'язується із тим, що термін „грошовий потік” розкриває маневреність грошових коштів та постійний їх динамічний рух, що обумовлено безперервним надходженням та вибуттям грошових коштів [16, с. 87]. Зокрема, аналіз літературних джерел свідчить, що існує безліч підходів до визначення терміну „грошовий потік”, однак усі різняться між собою і не дають однозначного трактування.

Лігоненко Л.О. та Ситник Г.В. відзначають, що грошові потоки відображають увесь механізм функціонування підприємства, оскільки мають зовнішні ознаки всього комплексу зв'язків, які наявні в діяльності господарюючого суб'єкта [15, с. 120-125].

Підходи до визначення поняття „грошовий потік”, які найбільш широко застосовуються в економічній літературі подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття „грошовий потік”*

Автор і джерело	Сутність поняття	Основні характеристики
1	2	3
Андієць В.С. [3, с. 170]	Грошовий потік – це один із головних об'єктів фінансового менеджменту, представлений в грошовій формі і безпосередньо пов'язаний із функціонуванням грошей і грошової системи країни.	Це об'єкт управління фінансами, що представлений в грошовій формі
Бернар І., Ж.-К. Коллі [4, с. 137]	Грошовий потік відображає вартість обмінюваних товарів та послуг, а також рух боргових вимог, які є формою грошового обміну	Це операції в результаті грошового обміну
Бланк І.А. [5, с. 17]	Сукупність розподілених надходжень і виплат грошових коштів за окремими інтервалами періоду часу що розглядається, генерованих його господарською діяльністю, рух яких пов'язаний з факторами часу, ризику і ліквідності	Грошові надходження і виплати, які здійснюються протягом певного інтервалу часу
Бочаров В. В. [7, с. 480]	Рух фінансових ресурсів у часі, відповідно до якого негативні результати від однієї господарської діяльності повинні компенсуватись позитивними результатами від іншої діяльності, щоб підприємство не стало банкрутом	Сукупність негативним та позитивним грошових операцій підприємства
Брігхем Є. [9, с.425]	Фактичні чисті готівкові кошти, які надходять у фірму чи витрачаються нею протягом деякого визначеного періоду	Готівкові кошти, що надходять і витрачаються на підприємстві
Бутинець Ф.Ф. [11, с.249]	Всі надходження та виплати грошових коштів, які є одним з найважливіших об'єктів фінансового аналізу, що здійснюється для оцінки фінансової стійкості та платоспроможності	Надходження та виплати коштів підприємства, що впливають на фінансовий стан
Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. [13, с. 79]	Надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів у результаті виробничо-господарської діяльності підприємств	Грошові надходження та вибуття
Крамаренко Г.А. Чорна О. Е. [14, с. 482]	Сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, генерованих господарською діяльністю підприємства	Сукупність грошових надходжень та виплат в результаті діяльності підприємства
Поддєрьогін А.М. [18, с. 57]	Сукупність послідовно розподілених у часі подій, які пов'язані із відособленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових коштів у зв'язку з виконанням договірних зобов'язань між економічними агентами (суб'єктами господарювання, державою, домогосподарствами, міжнародними організаціями).	Пов'язані з рухом коштів в результаті їх надходження та вибуття
Терещенко О.О. [20, с. 181]	Грошові потоки є внутрішнім джерелом фінансової стабілізації підприємства, що проявляється через збільшення його вхідних та зменшення вихідних грошових потоків, які спрямовуються на зростання платоспроможності.	Це сукупність вхідних та вихідних грошових потоків, що формують платоспроможність підприємства

* розроблено авторами за джерелами [3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 18, 20]

Враховуючи вище зазначене, необхідно свідчити, що усі підходи до визначення грошового потоку базуються на тому, що це сукупність грошових надходжень та видатків, що здійснюються на підприємстві у певний період часу. Таким чином, необхідно визначати, що грошовий потік – це усі надходження та вибуття грошових

коштів підприємства, що відбуваються в результаті здійснення різних видів діяльності протягом певного періоду часу. З огляду на подані визначення грошових потоків, можна відмітити їх основні сутнісні характеристики:

- мають грошову форму та обсяг;
- рухаються в певному напрямку;
- є об'єктом фінансового управління;
- їх рух відбувається в часі і пов'язаний із чинником ліквідності та ризику;
- відображають грошові відносини підприємства;
- пов'язані із рухом активів та пасивів;
- відображають нестачу чи надлишок грошових коштів;
- визначають потребу підприємства у залученні кредитів, інвестицій.

Враховуючи, що грошові потоки є вхідними та вихідними, то необхідно їх чітко розмежовувати. При цьому, вхідні грошові потоки – це надходження грошових коштів на підприємство в результаті провадження окремих видів діяльності. Вихідні грошові потоки являють собою витрачання грошових коштів з метою оплати окремих вимог та зобов'язань. Загалом, обсяг вхідних та вихідних грошових потоків за певний звітний період відображений у Звіті про рух грошових коштів. Згідно до цього грошові потоки розподілені в межах операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [1].

Операційна діяльність – це сукупність операцій, що є основною діяльністю підприємства і пов'язані із надходженням та витрачанням коштів в результаті виробництва та реалізації продукції (товарів, робіт та послуг). Інвестиційна діяльність – це сукупність грошових операцій підприємства, що пов'язані із придбанням (створенням), продажем основних засобів, нематеріальних активів та фінансових інвестицій. Фінансова діяльність – це сукупність грошових операцій підприємства, що призводять до зміни розміру, складу та структури власного і позикового капіталу [2].

Окрім вхідних та вихідних грошових потоків, вагомим показником є чистий грошовий потік. У процесі визначення чистого грошового потоку використовують прямий та непрямий метод. Сутність прямого методу зводиться до того, що чистий грошовий потік розраховується як різниця між позитивними і негативними грошовими потоками. Згідно до непрямого методу, чистий грошовий потік передбачає зворотній до прямого методу розрахунок: операційні прибутки (збитки) коригуються на статті доходів (зменшуються) і витрат (збільшуються), які не впливають на обсяг грошових засобів (амортизація, забезпечення наступних витрат і платежів), а також на суму змін в оборотних активах та поточних зобов'язань, що пов'язані з рухом коштів у межах операційної діяльності та сплатою процентів за користування позичками [1, 2].

Позитивний чистий грошовий потік отримується коли грошові надходження перевищують грошові витрачання, а негативний чистий грошовий потік – коли виплати коштів перевищують їх надходження. Чистий грошовий потік окремо визначається в межах операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. З метою оптимізації грошових потоків, також визначають вільний грошовий потік, як суму операційного та інвестиційного чистого грошового потоку. У випадку, якщо вільний грошовий потік має додатне значення, це свідчить, що на підприємстві немає потреби у залученні зовнішніх фінансових ресурсів. Від'ємне значення чистого грошового потоку свідчить, що на підприємстві є потреба у залученні зовнішніх фінансових ресурсів.

У таблиці 2 відображено джерела вхідних грошових потоків та напрями вихідних грошових потоків в межах операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Таблиця 2

Джерела вхідних грошових потоків та напрями вихідних грошових потоків*

Джерела вхідних грошових потоків	Напрями здійснення вихідних грошових потоків
Операційна діяльність	
<ul style="list-style-type: none"> - надходження від реалізації товарів, робіт та послуг; - надходження від погашення одержаних векселів; - надходження авансів від покупців і замовників; - надходження від повернення, раніше виданих авансів; - надходження відшкодованих підприємству сум податку на додану вартість та інших податків і зборів; - надходження субсидій, дотацій; - надходження від цільового фінансування; - надходження від боржників суми неустойки (штрафів, пені); - надходження виручки від продажу виробничих запасів, іноземної валюти; - надходження грошових коштів від раніше списаних активів; - надходження від операційної оренди активів; 	<ul style="list-style-type: none"> - виплати постачальникам та підрядникам за отримані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги; - витрачання на оплату авансів; - витрачання на повернення сум попередньо отриманих авансів; - витрачання на заробітну плату; - оплата витрат на відрядження; - оплата зобов'язань з податків та зборів; - витрачання на придбання іноземної валюти;
Інвестиційна діяльність	
<ul style="list-style-type: none"> - надходження від продажу основних засобів та нематеріальних активів; - надходження від продажу акцій, облігацій емітованих іншими підприємствами; - надходження від продажу часток у статутному капіталі інших підприємств; - повернення коштів, що були витрачені на фінансові інвестиції; - надходження грошових коштів у вигляді відсотків за позики, надані іншим сторонам; - надходження дивідендів за акціями та частками у статутному фондів інших підприємств; - надходження платежів за фінансовою орендою; 	<ul style="list-style-type: none"> - витрачання на придбання (створення) основних засобів, нематеріальних активів; - витрачання на придбання акцій та облігацій інших підприємств; - витрачання на придбання часток у статутному фондів інших підприємств; - витрачання на аванси, що є результатами інвестиційної діяльності; - виплати грошових коштів за деривативами; - витрачання на надання кредитів іншим суб'єктам господарювання;
Фінансова діяльність	
<ul style="list-style-type: none"> - надходження грошових коштів від розміщення акцій та інших операцій, що призводять до збільшення власного капіталу; - надходження грошових коштів у результаті утворення боргових зобов'язань (позик, векселів, облігацій, а також інших видів короткострокових і довгострокових зобов'язань, не пов'язаних з операційною діяльністю); - інші надходження, що пов'язані з фінансовою діяльністю. 	<ul style="list-style-type: none"> - виплати грошових коштів для погашення отриманих позик; - суми дивідендів, сплачені грошовими коштами; - виплати, пов'язані із викупом раніше випущених акцій підприємства; - виплати грошових коштів орендодавцю для погашення заборгованості за фінансовою орендою; - витрачання на сплату відсотків за отриманими кредитами.

* розроблено авторами за джерелами [1-2]

У процесі дослідження грошових потоків, вагомим завданням є їх оптимізація, яка виступає основним напрямом управління грошовими потоками. Оптимізація грошових потоків являє собою процес вибору найкращих форм їхньої організації на підприємстві з урахуванням умов і особливостей здійснення його господарської діяльності [8, с. 163]. Оптимізація грошових потоків націлена на забезпечення збалансованості обсягів позитивного та негативного грошового потоку. Відповідно, відсутність такої збалансованості може призвести до дефіциту чи надлишку грошового потоку, що негативно відобразатиметься на результатах діяльності підприємства. Основними негативними наслідками дефіцитного грошового потоку є: зниження ліквідності та

платоспроможності; зростання простроченої кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги; затримка заробітної плати; ріст простроченої заборгованості за банківськими кредитами; збільшення тривалості фінансово-експлуатаційного циклу; зниження рентабельності капіталу.

Наявність надлишку грошового потоку теж негативно відображається на результатах діяльності підприємства, що може призвести до: знецінення грошових коштів в результаті інфляції; перевиробництва продукції та зниження рівня інвестиційної активності суб'єкта господарювання. В практичній діяльності підприємств надлишкові обсяги грошового потоку зустрічаються рідше, однак їх наявність сигналізує про підвищення активності в галузі інвестування та погашення усіх зобов'язань.

В цілому, об'єктами оптимізації грошових потоків є позитивний та негативний грошові потоки, чистий грошовий потік, залишок грошових коштів на початок та на кінець звітного (планового року).

Загалом, оптимізація грошових потоків, відбувається з метою досягнення окремих цілей чи виконання завдань. Оптимізація грошових потоків підприємства, це таке оптимальне відношення усіх його складових, за якого досягається приріст надходження коштів, який забезпечує максимальний обсяг операційного чистого грошового потоку та досягнення приросту запасу грошових коштів [19, с. 89]. Боярко І.М. та Л.Л. Гриценко. зазначають, що основними цілями оптимізації грошових потоків підприємства є: забезпечення збалансованості грошових надходжень і видатків протягом року; досягнення синхронності формування доходів і проведення виплат в часі та у просторі; зростання чистого грошового потоку підприємства у плановому періоді [8, с. 164]. Окрім цього, Завора Т.В. та Берест О.С. зазначають, що вагомим завданням оптимізації грошових потоків є пошук резервів прискорення оборотності грошових коштів. Автори свідчать, що для виконання даного завдання необхідно: зменшувати або взагалі відмовлятися від дебіторської заборгованості; зменшувати обсяги розрахунків готівкою; прискорювати час інкасації коштів для зменшення їх залишку в касі [12, с. 77].

Враховуючи вище зазначене, на нашу думку, основними цілями оптимізації грошового потоку є: збільшення вхідних грошових потоків; раціональний розподіл вихідних грошових потоків; збалансування грошових надходжень та витрачань коштів в часі; максимізації чистого грошового потоку; збалансування вхідних та вихідних грошових потоків в розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Процес оптимізації грошових потоків відбувається у певній послідовності, основу якого складає виявлення резервів попередніх періодів та розробка заходів в напрямку досягнення балансу між вхідними та вихідними грошовими потоками. Етапи оптимізації грошових потоків підприємства відображені на рисунку 1. Найперший етап оптимізації грошових потоків є найбільш відповідальним, оскільки достовірність розрахунків, отриманих під час аналізу грошових потоків у попередніх періодах є підґрунтям для розробки заходів збалансування вхідних і вихідних грошових потоків. Окрім цього, аналіз грошових потоків попередніх періодів дозволяє виявити резерви ефективності грошових надходжень та видатків, підвищення фінансової незалежності, ліквідності та платоспроможності підприємства і прискорення оборотності грошових коштів. Виявлені резерви є основою та прийняття рішення в напрямку оптимізації грошових потоків в майбутні періоди.

Не менш вагому роль у процесі оптимізації грошових потоків, відіграють фактори впливу на величину вхідних та вихідних грошових потоків. На думку Ю.Ю. Горбової, фактори впливу на грошові потоки поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх факторів автор відносить: життєвий цикл підприємства, тривалість

операційного циклу підприємства, сезонність виробництва, амортизаційну політику, коефіцієнт операційного левериджу, фінансовий менталітет власників. Зовнішні фактори пов'язані із кон'юнктурою товарного, фінансового ринків, кредитною, податковою політикою держави та системою здійснення розрахункових операцій суб'єктів господарювання [10].

Рис. 1. Етапи оптимізації грошових потоків підприємства*

* розроблено авторами

Нагайчук В.В. також усі фактори впливу на обсяги грошових потоків поділяє на внутрішні та зовнішні. Автор зазначає, що виявлення факторів впливу на обсяг та структуру грошових потоків є вагомим критерієм оптимізації грошових потоків. Зокрема, до внутрішніх факторів впливу В.В. Нагайчук відносить високу собівартість продукції, низьку конкурентноздатність, відсутність ринків збуту, брак джерел довготермінового фінансування капіталовкладень. До зовнішніх факторів впливу автор відносить проблему неплатежів, низький рівень виробництва та купівельної спроможності, несприятливі умови кредитування, недосконалість податкової системи [17, с. 247]. На нашу думку, такий підхід до визначення факторів впливу на грошові потоки є прийнятним, оскільки обсяг та рух грошових коштів залежать від низки факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища в якому функціонує

підприємство. До внутрішніх факторів впливу на грошові потоки підприємства необхідно відносити: обсяг виробництва та збуту продукції; сферу діяльності підприємства; наявність внутрішніх та зовнішніх інвестиційних проектів; дивідендна політика підприємства; умови постачання; внутрішня фінансова стратегія; наявність дебіторської та кредиторської заборгованості та інші. Зовнішні фактори впливу на грошові потоки підприємства, з огляду на дослідження включають: валютну політику в країні; податкове законодавство; ситуацію на кредитному ринку; результати діяльності постачальників та покупців; купівельну спроможність населення; наявність привабливих інвестиційних проектів та інші.

Загалом, у науковій літературі також наявні підходи до визначення факторів впливу на грошові потоки окремо в розрізі видів діяльності. Зокрема, М.І. Бондар зазначає, що основними факторами впливу на позитивні грошові потоки операційної діяльності є: організація маркетингової діяльності; організація виробничого процесу; обсяг виручки від реалізації; рівень цін на продукцію; кредитна політика підприємства; організація закупівельної діяльності [6, с. 145].

Щербань О.Д. визначає, що факторами впливу на позитивний грошовий потік в сфері інвестиційної діяльності є: вибір інвестиційної програми підприємства; склад інвестиційного портфеля; можливість виходу із реалізації інвестиційного проекту у разі його неефективності; можливість продажу частини основних засобів і нематеріальних активів [21, с. 161].

Зважаючи на підхід до визначення факторів впливу на обсяги грошових потоків в межах трьох видів діяльності, то в контексті факторів операційної діяльності можна виокремити: тривалість виробничого та операційного циклу; інтервал між поставками сировини та матеріалів; попит на продукцію підприємства; наявність операцій оренди та продажу оборотних активів, відмінних від готової продукції та товарів; платоспроможність покупців і постачальників; форми безготівкових розрахунків.

В межах інвестиційної діяльності, то грошові потоки залежать від таких факторів, як: наявність інвестиційних проектів, термін окупності інвестиційних проектів, розмір відсотків та дивідендів на придбаними цінними паперами. Основними факторами впливу на грошові потоки фінансової діяльності є кредитна політика держави, наявність власних коштів, наявність кредитів та потреба у зовнішньому фінансуванні.

З врахуванням результатів аналізу грошових потоків у попередні періоди та виявлених резервів і факторів впливу, можна чітко визначати заходи в напрямку збалансування вхідних і вихідних грошових потоків та збільшення чистого грошового потоку. Окремі науковці до основних напрямів оптимізації грошових потоків відносять: вдосконалення технології здійснення фінансових розрахунків для скорочення операційних потреб підприємства; удосконалення системи обліку з метою проведення достовірного ретроспективного аналізу; забезпечення точності результатів прогнозування грошових потоків; підвищення ефективності використання вільних грошових коштів підприємства; пошук джерел збільшення абсолютно ліквідних активів [12, с. 77].

Збалансування грошових потоків можна здійснювати у короткостроковому та довгостроковому періоді. Основними заходами для збільшення грошових надходжень у короткостроковому періоді можуть бути:

- 1) передплата за вироблену та продану продукцію;
- 2) зменшення терміну надання комерційних кредитів;

3) прискорення повернення простроченої дебіторської заборгованості та використання сучасних методів її реструктуризації;

4) зменшення термінів проведення розрахунків за реалізовану продукцію.

У довгостроковому періоді збільшення позитивного грошового потоку можливе за рахунок: продажу основних засобів, що не використовуються; отримання довготермінових кредитів; емісії акцій та облігацій; продажу довгострокових фінансових інвестицій [10].

Враховуючи, що збалансування грошового потоку відбувається не лише за рахунок росту позитивного грошового потоку, а й за рахунок зменшення негативного грошового потоку, визначено основні заходи в даному напрямку: збільшення терміну наданих підприємству комерційних кредитів; переведення короткострокових кредитів у довгострокові; зменшення обсягу реального інвестування; відмова від фінансових інвестицій; зменшення суми постійних витрат, отримання основних засобів в оренду замість їх придбання [10].

Збільшення позитивних та зменшення негативних грошових потоків, дозволить їх збалансувати та максимізувати обсяг чистого грошового потоку підприємства в плановому періоді.

З метою оптимізації грошових потоків використовують різні методи, зокрема, найбільш поширеними є: методи оптимізації за обсягами; методи оптимізації в часі; методи максимізації чистого грошового потоку [12, с. 76]. Оптимізація грошового потоку за обсягами передбачає: збільшення власного капіталу за рахунок залучення інвесторів, випуску акцій; отримання пільгових кредитів; продаж основних засобів, що незадіяні у виробництві; продаж нерентабельних фінансових інвестицій. Методи оптимізації грошового потоку в часі передбачають планування і здійснення грошових виплат на різні потреби залежно від надходження грошових коштів. Тобто, варто розробляти планові графіки відповідності у часі грошових виплат надходженням грошових коштів. Методи максимізації чистого грошового потоку полягають у прискоренні оборотності грошових коштів та зменшенні тривалості фінансового циклу підприємства.

Семенова С.М. у своїй праці, присвяченій розробці економіко-математичної моделі оптимізації грошових потоків підприємств водного транспорту, подає основні критерії їх оптимізації, до яких належать: формування оптимального залишку грошових активів; визначення цільового значення чистого грошового потоку; збалансування грошових потоків за видами діяльності; максимізації чистого грошового потоку від операційної діяльності [19, с. 88].

В міжнародній практиці для визначення оптимального залишку грошових коштів, найбільш широко застосовують моделі Баумоля і Міллера-Орра. Згідно з моделлю Баумоля поповнення грошових коштів за рахунок конвертації високоліквідних цінних паперів потрібно здійснювати в той момент, коли повністю використано запаси грошових коштів. При цьому мінімальний залишок грошових коштів вважається нульовим, а оптимальний залишок є одночасно максимальним і визначається за формулою:

$$Oz.z.k = \sqrt{\frac{2PO_n * B_k}{I}}, \quad (1)$$

де $O_{з.з.к.}$ – оптимальний залишок грошових коштів;

PO_n – запланований обсяг грошового обігу, або сумарні витрати грошових коштів у плановому періоді;

B_k – витрати з конвертації грошових коштів у цінні папери (поточні фінансові інвестиції);

I – ставка відсотка за поточними фінансовими інвестиціями (виражена десятковим дробом) [12, с. 77].

При використанні моделі Баумоля можна відзначати, що в умовах збільшення ставки відсотка за поточними фінансовими інвестиціям, необхідно зменшувати залишки грошових коштів і їх частину інвестувати. В умовах коли, витрати, пов'язані із конвертацією грошових коштів у цінні папери є значними, то для підприємства кращим варіантом є збільшення залишків грошових коштів, і навпаки.

Модель Міллера-Орра є відмінною від моделі Баумоля і дозволяє планувати та управляти залишками грошових коштів, в умовах відсутності інформації щодо щоденних грошових надходжень та витрачань. Формула для оптимального залишку грошових коштів за моделлю Міллера-Орра має наступний вигляд:

$$P = O_n + \sqrt[3]{\frac{3 * B_k * D}{4 * СП_д}}, \quad (2)$$

де P – розрив між верхнім і нижнім порогами залишку грошових коштів;

O_n – мінімальна величина грошових коштів, яка повинна бути на рахунку (страховий запас);

B_k – витрати на конвертацію грошових коштів в цінні папери;

D – варіація щоденного надходження грошових коштів на рахунки підприємства;

$СП_д$ – ставка процента з розрахунку на один день (виражена десятковим дробом).

Сутність моделі Міллера-Орра полягає у тому, що залишок коштів на рахунку хаотично змінюється до того часу, доки не досягне верхньої межі. В умовах, коли залишок коштів досягає максимального значення, підприємство купує цінні папери для того щоб привести залишок коштів до нормального обсягу [12, с. 77].

В діяльності іноземних підприємств, для визначення оптимального залишку грошових коштів, дані моделі застосовуються досить широко. Щодо їх використання в практиці українських підприємств, то існує низка проблем, які не дозволяють чітко визначити оптимальний залишок грошових коштів. Зокрема, однією із проблем є неможливість чітко розрахувати мінімальний резервний обсяг грошових коштів, що пов'язано із нестабільністю цінової та валютної політики в країні. Не менш вагомим проблемою є нерозвиненість ринку короткострокових фінансових інструментів, що не дає можливості підприємству швидко купувати і продавати цінні папери.

Загалом, розглянуті нами заходи та методи оптимізації грошових потоків, що вивчені в наукових працях, дозволили розробити та подати напрями оптимізації грошових потоків підприємства, що відображено на рисунку 2.

Рис. 2. Напрями оптимізації грошових потоків підприємства*

* розроблено авторами

З метою обґрунтування того чи іншого напрямку оптимізації грошових потоків варто комплексно оцінити результати діяльності підприємства, виявити тенденції зміни надходження і витрачання коштів. Окрім цього, не менш вагома роль у процесі вибору шляхів оптимізації грошових потоків належить спеціалізації підприємства, оскільки для одних суб'єктів господарювання варто шукати шляхи збільшення вхідних грошових потоків, а для інших – шляхи зменшення вихідних грошових потоків.

Висновки: Підсумовуючи вище зазначене, можна свідчити, що оптимізація грошових потоків націлена на забезпечення збалансованості обсягів додатного та від'ємного грошового потоку. Відповідно, відсутність такої збалансованості може призвести до дефіциту чи надлишку грошового потоку, що негативно відобразатиметься на результатах діяльності підприємства. Ефективність реалізації заходів в напрямку оптимізації грошових потоків проявляється у результатах діяльності підприємства і здатності здійснювати інвестиції за рахунок власних коштів. Підприємства, які реалізують заходи щодо оптимізації грошових потоків та слідує наявним планам грошових надходжень та видатків, мають вищі можливості щодо забезпечення ефективності діяльності, платоспроможності та фінансової стійкості.

Визначено, що оптимізація грошових потоків є важливою складовою фінансового менеджменту підприємства.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності затвержені наказом Міністерства фінансів України від 23.03.2013 р. № 433 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
3. Андрієць В.С. Дослідження основних сутнісних характеристик «грошових потоків підприємства» / В.С. Андрієць // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8. – С. 167-171.
4. Бернар И. Толковый экономический и финансовый словарь. Т.1. /И. Бернар, Ж.-К. Колли. – М.: Международные отношения, 1994. – 874 с.
5. Бланк И.А. Управление денежными потоками / И.А. Бланк. – К. : Ника-центр, Эльга, 2002. – 736 с.
6. Бондар М.І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю / М.І. Бондар. – К.: КНЕУ, 2008. – 280 с.
7. Бочаров, В.В. Корпоративные финансы / В. В. Бочаров, В.Е. Леонтьев.– СПб.: Питер, 2004. – 592с.
8. Боярко І.М. Інвестиційний аналіз: навч. посіб. / І.М. Боярко, Л.Л. Грищенко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 400 с.
9. Бріггем С. Основи фінансового менеджменту [пер. з англ.] / С. Бріггем. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с.
10. Горбова Ю.Ю. Грошові потоки і їх оптимізація на підприємстві / Ю.Ю. Горбова // Матеріали XIV наук.-техн. конф. ВНТУ, (23-24 березня 2016 р., м. Вінниця), [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2016/paper/view/1350>.
11. Економічний аналіз: навч. посіб. / за ред. проф. Ф.Ф. Бугинця. – Житомир: Рута, 2003. – 680 с.
12. Завора Т.М. Теоретичні основи аналізу та оптимізації грошових потоків підприємства / Т.М. Завора, О.С. Берест // Економіка і регіон. – 2014. – №4(47). – С. 74-79.
13. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. /Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2005.– 485 с.
14. Крамаренко Г.А. Фінансовий менеджмент: підруч. / Г.А. Крамаренко, О.Е. Чорна. – К.:Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.
15. Лігоненко Л.О. Управління грошовими потоками: навч. посіб. / Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник. – К.: КНТЕУ, 2005. – 255 с.
16. Литвинчук Т.В. Грошові потоки в системі управління підприємством / Т.В. Литвинчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №6. – Т.1 – С. 86-90.
17. Нагайчук В.В. Управління грошовими потоками підприємства / В.В. Нагайчук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Випуск 1(52). – С. 245-249.
18. Поддєрьогін А.М. Ефективність управління грошовими потоками підприємства / А.М. Поддєрьогін, Я.І. Невмержицький // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 119-128.
19. Семенова С.М. Економіко-математична модель оптимізації грошових потоків підприємства / С.М. Семенова // Вісник ЖДТУ. – 2014. – №4(70). – С. 86-91.
20. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
21. Щербань О.Д. Фактори впливу на грошовий потік в сфері інвестиційної діяльності / О.Д. Щербань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – №52. – С. 157-162.

Рецензент д.е.н., професор Вахович І.М.

УДК 336.64

Полінкевич О.М., д.е.н., професор

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто основні риси фінансових ресурсів підприємств в поведінковій економіці, описано принципи їхнього використання. Значна увага приділена взаємозв'язку формуванням та використанням фінансових ресурсів підприємств. Визначено напрями використання фінансових ресурсів підприємств з урахуванням особливостей поведінкової економіки. Окреслено особливості використання фінансових ресурсів підприємств.

Ключові слова: поведінкова економіка, фінансові ресурси, підприємство, використання та формування фінансових ресурсів, модель